

RADA EVROPY

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

(plénium)

ENGEL A OSTATNÍ proti NIZOZEMSKU

(stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72)

ROZSUDEK

ŠTRASBURK

8. června 1976

Tento rozsudek je konečný.

*Rozsudek je v autentickém anglickém a francouzském znění publikován na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v databázi HUDOC (www.echr.coe.int).
Pořizený úřední překlad do českého jazyka není autentickým zněním rozsudku.*

(...)

KE SKUTKOVÉMU STAVU

11. Skutkový stav případu lze shrnout následovně:

12. Všichni stěžovatelé byli v době podání stížnosti Komisi vojáky z povolání různých poddůstojnických hodností nizozemských ozbrojených sil. Při různých příležitostech jim byly jejich veliteli uloženy různé tresty za přestupky proti vojenské kázni. Stěžovatelé se odvolali ke stížnostnímu důstojníkovi (*beklagmeerdere*) a nakonec k nejvyššímu vojenskému soudu (*Hoog Militair Gerechtshof*), který v podstatě potvrdil napadená rozhodnutí, ale ve dvou případech snížil uložený trest.

(...)

K PRÁVNÍMU POSOUZENÍ

(...)

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6

A. K tvrzenému porušení článku 6 samostatně

(...)

1. K použitelnosti článku 6

a) K existenci „jakéhokoli trestního obvinění“

80. Všechny smluvní státy dlouhodobě rozlišují, i když v různých formách a stupních, mezi disciplinárním a trestním řízením. Pro dotčené osoby disciplinární řízení obvykle přináší značné výhody ve srovnání s trestním, například pokud jde o vynesené tresty. Disciplinární tresty, které jsou obecně méně přísné, se nezaznamenávají do rejstříku trestů a mají omezenější důsledky. Může tomu však být i jinak; navíc trestní řízení je obvykle doprovázeno plnějšími zárukami.

Je tedy třeba se ptát, zda řešení přijaté v této souvislosti na vnitrostátní úrovni je z hlediska Úmluvy rozhodující, či nikoli. Přestává být článek 6 použitelný jen proto, že příslušné orgány smluvního státu kvalifikují jednání nebo opomenutí a řízení, které vedou proti původci, jako disciplinární, nebo se naopak v určitých případech použije bez ohledu na tuto klasifikaci? Na tento problém, jehož význam vláda uznává, Komise správně upozornila; vyskytuje se zejména v případech, kdy je jednání nebo opomenutí považováno ve vnitrostátním právu žalovaného státu za smíšený trestný čin, tj. jak trestněprávní, tak disciplinární, a kdy tedy existuje možnost volby mezi trestním a disciplinárním řízením nebo dokonce jejich kumulace.

81. Soud věnoval pozornost příslušným tvrzením stěžovatelů, vlády a Komise ohledně toho, co označili za „autonomii“ pojmu „obvinění z trestného činu“, ale s žádným z těchto tvrzení se zcela neztotožňuje (zpráva Komise, § 33–34, § 114–119 a samostatné stanovisko pana K. Weltera; memorandum vlády, § 25–34; memorandum Komise, § 9–16, § 14–17 přílohy I a § 12–14 přílohy II; doslovný záznam z jednání ze dne 28. a 29. října 1975).

V rozsudku ve věci *Neumeister* Soud již rozhodl, že slovo „obvinění“ je třeba chápat „ve smyslu Úmluvy“ (*Neumeister proti Rakousku*, č. 1936/63, rozsudek ze dne 27. června 1968, § 18, ve srovnání s druhým pododstavcem na str. 28 a prvním pododstavcem na str. 35; viz také rozsudek ve věci *Wemhoff proti Německu*, č. 2122/64, rozsudek ze dne 27. června 1968, § 19, a rozsudek ve věci *Ringeisen proti Rakousku*, č. 2614/65, rozsudek ze dne 16. července 1971, § 110).

Otázka „autonomie“ pojmu „trestní“ nevyžaduje zcela stejnou odpověď.

Úmluva bez jakýchkoli pochybností umožňuje státům při výkonu jejich funkce ochránce veřejného zájmu zachovat nebo zakotvit rozdíl mezi trestním a disciplinárním právem a stanovit mezi nimi dělící čáru, avšak pouze za určitých podmínek. Úmluva ponechává státům možnost označit za trestný čin jednání nebo opomenutí, které nepředstavuje běžný výkon některého z práv, jež chrání. To je zřejmé zvláště z článku 7. Taková volba, která má za následek použitelnost článků 6 a 7, se v zásadě vymyká dohledu Soudu.

Opačná volba podléhá přísnějším pravidlům. Pokud by smluvní státy mohly podle svého uvážení kvalifikovat čin jako disciplinární místo trestního nebo stíhat pachatele „smíšeného“ trestného činu v disciplinární rovině místo roviny trestněprávní, působení základních ustanovení článků 6 a 7 by bylo podřízeno jejich suverénní vůli. Takto široká volnost by mohla vést k výsledkům neslučitelným s cílem a předmětem Úmluvy. Soud má proto podle článku 6, a to dokonce i bez odkazu na články 17 a 18 pravomoc rozhodnout, jestli disciplinární řízení nesprávně nezasahuje do trestního řízení.

Stručně řečeno, „autonomie“ pojmu „trestní“ funguje prakticky pouze jedním směrem.

82. Soud, omezující se na oblast vojenské služby, tedy musí upřesnit, jak určí, zda dané „obvinění“, kterému daný stát – jako v tomto případě – přiznal disciplinární povahu, je přesto „trestní“ ve smyslu článku 6.

V této souvislosti je nejprve třeba zjistit, zda ustanovení definující vytýkaný trestný čin náleží podle právního řádu žalovaného státu do oblasti trestního práva, disciplinárního práva nebo do obou těchto oblastí současně. To však neposkytuje nic víc než výchozí bod. Takto poskytnuté údaje mají pouze formální a relativní hodnotu a musí být zkoumány s ohledem na společného jmenovatele příslušných právních předpisů jednotlivých smluvních států.

Důležitějším faktorem je samotná povaha trestného činu. Pokud je voják obviněn z jednání nebo opomenutí, které je údajně v rozporu s právním předpisem upravujícím činnost ozbrojených sil, může stát proti němu v zásadě použít disciplinární právo namísto trestního práva. V tomto ohledu Soud vyjadřuje souhlas s vládou.

Tím však dohled Soudu nekončí. Dohled Soudu by se obecně ukázal jako iluzorní, pokud by nezohledňoval také stupeň závažnosti sankce, která dotyčné osobě hrozí. V právním státě zbavení svobody, která lze uložit jako trest, náleží do „trestní“ oblasti s výjimkou těch zbavení, která svou povahou, délkou trvání nebo způsobem výkonu nemohou způsobit podstatnou újmu. Toto je nezbytné s ohledem na závažnost toho, co je „v sázce“, na tradice smluvních států a na význam, který Úmluva přikládá respektování fyzické svobody osoby (viz obdobně *De Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii*, č. 2832/66, 2835/66 a 2899/66, rozsudek ze dne 18. června 1971, str. 36, poslední pododstavec, a str. 42 in fine).

83. Na základě těchto kritérií Soud ověří, zda někteří nebo všichni stěžovatelé byli „trestně obviněni“ ve smyslu čl. 6 odst. 1.

Za daných okolností spočívalo obvinění, které mohlo být relevantní, v rozhodnutí velícího důstojníka, které potvrdil nebo snížil stížnostní důstojník. Právě toto rozhodnutí nepochybně jednou provždy vyřešilo, co je „v sázce“, neboť soud, který měl rozhodnout, tedy nejvyšší vojenský soud, neměl pravomoc vynést přísnější trest (...).

84. Trestné činy vytýkané pánům Engelovi, van der Wielovi, de Witovi, Donovi a Schulovi spadaly podle nizozemských právních předpisů do oblasti disciplinárního práva (zákon a vojenský disciplinární řád z roku 1903), ačkoli ty, za které měli být odpovědní pánové Dona a Schul (článek 147 vojenského trestního řádu), a možná i pánové Engel a de Wit (články 96 a 114 uvedeného řádu podle pana van der Schanse při jednání dne 28. října 1975), se hodily rovněž pro trestní řízení. Kromě toho všechny tyto přestupky podle názoru vojenských orgánů představovaly porušení právních předpisů upravujících činnost nizozemských ozbrojených sil. Z tohoto hlediska byla volba disciplinárního opatření oprávněná.

85. Nejvyšší trest, který mohl nejvyšší vojenský soud vynést, spočíval v povinnosti strávit čtyři dny v kasárnách pro pana van der Wiela, v umístění do vězení na dva dny pro pana Engela (třetí trest) a v předání na tři nebo čtyři měsíce do disciplinární cely pro pana de Wita, pana Donu a pana Schula.

Pan van der Wiel byl proto potrestán pouze mírným trestem bez odnětí svobody (...).

Trest odnětí svobody, který teoreticky hrozil panu Engelovi, byl příliš krátkého trvání na to, aby spadl pod „trestní“ právo. Kromě toho mu nehrozilo, že by tento trest musel vykonat po skončení řízení, které zahájil u nejvyššího vojenského soudu dne 7. dubna 1971, protože jej již vykonal v období od 20. do 22. března (...).

Na druhou stranu „obvinění“ proti pánům de Witovi, Donovi a Schulovi skutečně spadala do „trestní“ oblasti, neboť jejich cílem bylo uložení závažných trestů zahrnujících zbavení svobody (...). Nejvyšší vojenský soud sice nakonec odsoudil pana de Wita pouze k dvanácti dnům ztřeštěného vězení, tedy k trestu, který není trestem odnětí svobody (...), nicméně konečný výsledek odvolání nemůže snížit význam toho, co bylo původně „v sázce“.

Úmluva rozhodně nenutí příslušné orgány, aby stíhaly pana de Wita, pana Donu a pana Schula podle vojenského trestního řádu před vojenským soudem (...), což je řešení, které by se pro stěžovatele mohlo ukázat jako méně výhodné. Úmluva však zavazuje orgány, aby jim poskytly záruky podle článku 6.

b) K existenci „určení“ „občanských práv“

86. Tři z pěti stěžovatelů tvrdí, že řízení proti nim zahájená se týkala „určení“ „občanských práv“: Pan Engel označuje za „občanskou“ svou svobodu shromažďování a sdružování (článek 11), pan Dona a pan Schul svou svobodu projevu (článek 10).

87. Článek 6 je pro určení těchto práv mírnější než pro určení „trestních obvinění“, neboť zatímco odstavec 1 se vztahuje na obě záležitosti, odstavec 2 a 3 chrání pouze osoby „obviněné z trestného činu“. Vzhledem k tomu, že na pana Donu a pana Schula bylo podáno „trestní oznámení“ (§ 85 in fine výše), článek 6 se na ně vztahuje v celém rozsahu. Soud považuje za zbytečné zkoumat, zda odstavec 1 byl relevantní i z druhého hlediska, neboť tato otázka postrádá jakýkoli praktický význam.

Pokud jde o pana Engela, který nebyl „obviněn z trestného činu“ (§ 85, třetí pododstavec výše), řízení proti němu bylo zahájeno pouze kvůli porušení vojenské disciplíny, konkrétně kvůli tomu, že se dne 17. března 1971 vzdálil z domova a následně v následujících dvou dnech nerespektoval uložené tresty. Za těchto okolností není třeba v tomto případě rozhodovat o tom, zda je svoboda shromažďování a sdružování „občanská“.

88. Stručně řečeno, je povinností Soudu přezkoumat podle článku 6 zacházení s panem de Witem, panem Donou a panem Schulem, nikoli však zacházení, na které si stěžují pan Engel a pan van der Wiel.

2. K souladu s článkem 6

89. Nejvyšší vojenský soud, před nímž vystupovali pánové de Wit, Dona a Schul, představuje „nezávislý a nestranný soud zřízený zákonem“ (...) a nic nenásvědčuje tomu, že by jim nezajistil „spravedlivý proces“. Doba, která uplynula mezi „obviněním“ a konečným rozhodnutím, se jeví jako „přiměřená“. V případě pana Dony a pana Schula to nebylo ani šest týdnů (8. října až 17. listopadu 1971) a v případě pana de Wita to byly sotva dva měsíce (22. února až 28. dubna 1971). Rozsudek byl navíc „vyhlášen veřejně“.

Naproti tomu jednání za přítomnosti stran proběhlo za zavřenými dveřmi v souladu se zavedenou praxí nejvyššího vojenského soudu v kárných řízeních (...). Ve skutečnosti se nezdá, že by stěžovatelé byli z tohoto důvodu poškozeni; uvedený soud totiž zlepšil osud dvou z nich, a to pana Schula a v ještě větší míře pana de Wita. Nicméně v oblasti, kterou upravuje čl. 6 odst. 1, je velmi obecně vyžadováno, aby soudní řízení bylo veřejné. Článek 6 samozřejmě stanovuje výjimky, které vyjmenovává, ale vláda se jich nedovolávala a ze spisu nevyplývá, že by okolnosti případu představovaly jeden z případů, kdy článek umožňuje „vyloučit tisk a veřejnost“. V tomto konkrétním bodě tedy došlo k porušení čl. 6 odst. 1.

90. Pánové Dona a Schul si stěžují, že nejvyšší vojenský soud vzal v úvahu jejich účast na publikaci, před č. 8 „Alarm“, dvou spisů, jejichž šíření bylo podle „vyhlášky o šíření spisů“ pouze předběžně zakázáno a za které nebyli nikdy stíháni (...). Nejvyšší vojenský soud tím údajně nerespektoval presumpci nevinny zakotvenou v čl. 6 odst. 2 (zpráva Komise, odstavec 45, předposlední pododstavec).

Ve skutečnosti toto ustanovení nemá takový rozsah, jaký mu přisuzují oba stěžovatelé. Jak vyplývá z jeho znění, týká se pouze prokázání viny, nikoli druhu nebo výše trestu. Nebrání tedy vnitrostátnímu soudci, aby při rozhodování o trestu, který má uložit pravomocně odsouzenému za trestný čin, který mu byl předložen k posouzení, zohlednil faktory týkající se osoby jednotlivce.

Před nejvyšším vojenským soudem byla panu Donovi a panu Schulovi „prokázána vina podle zákona“, pokud jde o trestné činy, které jim byly kladeny za vinu (č. 8 „Alarm“). Uvedený soud vzal v úvahu i některé podobné zjištěné skutečnosti, jejichž pravdivost stěžovatelé nezpochybnili, pouze za účelem stanovení jejich trestu s ohledem na jejich osobu a předchozí záznamy. Soud je za tyto skutečnosti však sám o sobě nepotrestal (§ 37 zákona z roku 1903 a memorandum podané vládou Komisi dne 24. srpna 1973).

91. Pan de Wit, pan Dona a pan Schul nepopírají, že čl. 6 odst. 3 písm. a) byl v jejich případě dodržen a zjevně se neopírají o písmeno e). Na druhou stranu tvrdí, že nepožívali záruk stanovených v písmenech b), c) a d).

Jejich tvrzení jsou však příliš vágní na to, aby Soud mohl dospět k závěru, že neměli „dostatečný čas a možnosti pro přípravu (své) obhajoby“ ve smyslu písm. b).

Naopak, každý ze tří stěžovatelů měl možnost „se osobně hájit“ v různých fázích řízení. Kromě toho jim byla před nejvyšším vojenským soudem a v případě pana de Wita před stížnostním důstojníkem poskytnuta „právní pomoc podle jejich vlastního výběru“ v podobě kolegy brance, který byl v civilním životě právníkem. Je pravda, že služby pana Eggenkampa byly omezeny na řešení sporných právních otázek. Za daných okolností případu je toto omezení nicméně v souladu s principem spravedlnosti, neboť stěžovatelé rozhodně nebyli schopni osobně podat vysvětlení k velmi jednoduchým skutečnostem, které jim byly kladeny za vinu. V důsledku toho žádný zásah do práva chráněného písmenem c) ze spisu v tomto případě nevyplývá.

Ani informace získané Soudem, zejména při slyšeních ve dnech 28. a 29. října 1975, neodhalují žádné porušení písm. d). Bez ohledu na opačný názor stěžovatelů, toto ustanovení nevyžaduje účast a výslech každého svědka ve prospěch obviněného. Základním cílem

ustanovení, jak naznačují slova „za stejných podmínek“, je úplná „rovnost zbraní“ v této věci. S touto výhradou je ponecháno na příslušných vnitrostátních orgánech, aby rozhodly o relevanci navrhaných důkazů, pokud je to slučitelné s koncepcí spravedlivého procesu, která dominuje celému článku 6. Ustanovení § 65 zákona z roku 1903 a § 56 „Prozatímních instrukcí“ ze dne 20. července 1814 staví obžalobu a obhajobu na stejnou úroveň: svědci jedné ze stran jsou předvoláni pouze tehdy, pokud to stížnostní důstojník nebo nejvyšší vojenský soud považují za nezbytné. Pokud jde o způsob, jakým byly tyto právní předpisy uplatněny v projednávaném případě, Soud konstatuje, že v případě pánů de Wita, Dony a Schula nedošlo před nejvyšším vojenským soudem k žádnému výslechu svědků proti obviněným a že ze spisu v dané věci nevyplývá, že by tito stěžovatelé požádali uvedený soud o výslech svědků v jejich prospěch. Pan de Wit nepochybně namítá, že stížnostní důstojník vyslechl pouze jednoho ze tří jím údajně navržených svědků v jeho prospěch, tato skutečnost však sama o sobě nemůže odůvodnit závěr o porušení čl. 6 odst. 3 písm. d).

B. K tvrzenému porušení článků 6 a 14

92. Podle stěžovatelů nebylo disciplinární řízení, na které si stěžují, v souladu s články 6 a 14, protože se na ně nevztahovalo tolik záruk jako na trestní řízení vedená proti civilním osobám (zpráva Komise, bod 37).

Vojenské disciplinární řízení sice nemá stejné záruky jako trestní řízení vedené proti civilním osobám, na druhou stranu však poskytuje osobám, které se mu podrobují, značné výhody (§ 80 výše). Rozdíly mezi těmito dvěma typy řízení v právních předpisech smluvních států jsou vysvětlitelné rozdíly mezi podmínkami vojenského a civilního života. Nelze je chápat jako diskriminaci příslušníků ozbrojených sil ve smyslu článku 6 ve spojení s článkem 14.

(...)